

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 29.

ZATERDAG 16 JULI 1927.

Foto R. H. Herwig.

DE TUIN DER AMSTERDAMMERS. IN HET BOSCH VAN BIKBERGEN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

EEN STORMNACHT, DOOR UNA (3)	BLZ. 338
DE FRIESCHE STINSEN, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 339
KONINKLIJKE DIERENBESCHERMING, DOOR A. W. FRANCKEN	BLZ. 339
IN DEN TUIN DER AMSTERDAMMERS (GEÏLLUSTREERD), DOOR R. H. HERWIG	BLZ. 337, 340—343
DE OORZAAK VAN DEN VOGELTREK, DOOR W.	BLZ. 342
OVER HONDEN EN KATTEN, NAAR JEROME K. JEROME, DOOR G. W. ELBERTS	BLZ. 343
VOLKSKUNST (GEÏLLUSTREERD), DOOR OTTO VAN TUSSEN BROEK	BLZ. 344—347
TE EERLIJK, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE	BLZ. 347
HEERSCHERS VAN FERRARA, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (24)	BLZ. 347
MONNIKSGIEREN IN „ARTIS” (ILLUSTRATIE)	BLZ. 348

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beteeftdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

EEN STORM-NACHT

DOOR

UNA.

(Slot).

JOANNA bleef beneden staan, terwijl hij heenging, en Halliday, een lange, magere gestalte in de kleeren van den ouden molenaar, bij den haard stond. Beiden bleven stilstaan terwijl het luik neerviel, en man en vrouw ervandaan gingen. Zij hoorden voetstappen boven, hoorden hun stemmen in luid getwist, die van den man kijklend, die van de vrouw driftig en minachtend, beiden vol angst. Joanna liep naar het vuur en ging zitten. Halliday zat tegenover haar. De kat, een poosje gestoord toen de ongenooide gasten gevoed werden, kwam terug en zat tusschen hen in. Ze zat overeind, waschte kalm haar gezicht, bleef nu en dan luisteren naar het ongewone geluid van stemmen boven en naar den wind buiten het huis. Joanna sprak niet; Halliday evenmin, zij keken elkander niet aan; zij bleven stil zitten en staarden in het vuur. Bij den zachten gloed leken hun gezichten grimmig en somber; in Joanna's oogen was een smeulend vuur en haar krachtige hand lag gebogen op haar knie. Ook Halliday's hand was gebogen, zeer wreed, en de lijn om zijn mond was hard en grimmig. In de stilte zag elk hunner een visioen in het vuur; de een een bemind gelaat, geschandvlekt en verdronken in de zee; de ander eerverlies en jaren van zwoegen en lijden die de ziel brandmerkten; zes jaar van den bloei des levens, die hem ontstolen waren; geloof en liefde en goede naam tegelijkertijd. Elk zag alles duidelijk en ziende werd hun gelaat grimmig. Maar geen van beiden bewoog zich of sprak. De wind schudde de vensters; onder een plotselingen rukwind brulden de boomen buiten opnieuw — en de twee menschen binnen bewogen zich niet. De stemmen boven waren zwakker geworden; zij leken heel zacht en flauwtjes bij het kleppen der wieken en het geluid van den wind in de boomen. Kleine, zwakke stemmen met hun klachten en driften; heel klein en gewoon en waardeloos naast de stemmen die buiten het huis riepen en beukten tegen ramen en deuren. Gaandeweg zwegen de stemmen boven. Gaandeweg werden ook de

geluiden buiten zwakker bij het afnemen van den orkaan. De Natuur, uitgeput door koude en zwaren arbeid, hernam haar rechten. Joanna's hoofd viel achterover, richtte zich weer op, viel weer om en bleef liggen in den hoek van den stoel. Zij sloep; onbeweeglijk en droomloos sloep zij. En Halliday sloep tegenover haar. Tegen zeven uur in den morgen werd Joanna wakker. Het vuur was uit, of leek zoo, alleen uitgebrande asch, die licht noch warmte gaf. De kamer was bijna donker, ofschoon een bleek licht door het raam begon te komen. Hierbij konden de voorwerpen vaag worden gezien — de kroes die den vorigen avond was gebruikt; de ineengerolde kat, een zwarte vlek op den haard; en aan de overzijde een slapende man met zijn hoofd rustend op de armen, die hij op de tafel had uitgestrekt. De wind was gaan liggen, alles was zeer stil; rust buiten, rust binnen, geen geluid hier beneden en ook boven nog niet. Joanna keek een oogenblik over den haard heen; toen stond zij op en liep zachtjes de kamer door. Bijna zonder eenig geluid liep zij de ladder op, duwde het luik open en ging de bovenkamer in. „Maakt je gereed”, beval zij. „Kleedt het kind aan en gaat mee. Maakt geen geluid”. Zij staarden haar aan, twee doodsbleeke gezichten, wit in de schemering, maar zij maakten geen beweging om te gehoorzamen. „Maakt voort”, sprak zij, en tot Katherine: — „Hij slaapt, haast je, houd je stil en ga heen”. — „Slaapt?” hijgde Katherine ongeloofig. „Hij slaapt?” Zij stond op. „Ik ga heen! Ik ga heen voor hij wakker wordt. Je zult mij niet tegenhouden!” — „Kleed het kind aan”, zei Joanna, staande tusschen haar en het luik. Katherine greep het kind, wikkelde het in een doek, die voor de hand lag, en gebod het ruw zijn mond te houden. Geoffrey Stone wantroowde Joanna en haar bedoelingen maar hij was genoodzaakt zijn vrouw te volgen. Zij waren spoedig gereed en Joanna stapte op de ladder. Terwijl zij dit deed, herinnerde zij zich plotseling dat de deur gesloten was en de sleutel in Halliday's zak; hij had hem den vorigen avond daarin gestoken. Zij bleef een oogenblik weifelend staan en ging toen verder. Zij moest hem in handen zien te krijgen; de vluchtelingen konden bij de deur blijven staan; als zij snel genoeg handelde kon zij den sleutel pakken en hun overhandigen voor Halliday voldoende ontwaakt was om haar dit te belletten. Zij liep de ladder af en droeg het kind; de anderen volgden. Maar toen zij bijna beneden was, zag zij iets dat haar verbaasde. Beneden was het thans licht, het bleke licht van den aanbreekenden dag; in de lucht was de geur en de vochtige frischheid van de aarde en het zout van de zee. De deur, te voren gesloten, stond wijd open. Een seconde bleef zij staan kijken en een helder licht kwam in haar oogen, een glimlach speelde om haar lippen. Toen kwam zij de rest van de ladder af. Zij legde het kind in Geoffrey Stone's armen. Hij greep het vast en snelde langs haar heen. Katherine was al weg. Stone volgde haar, zij vluchtten in groote haast uit het huis. Zij struikelden over de bemodderde helling en over de takken, welke de wind op den weg had gestrooid. Niets kon hen tegenhouden; zonder een blik achter zich te werpen vluchtten zij weg van de plek, die hun tot schuilplaats had gediend. Joanna stond ze na te kijken. Zij zag de vrouw struikelen, de man keerde zich niet om, om haar te helpen; en toen zij weer overeind kwam, rende zij voor hem uit; hij kon niet zoo vlug voort, daar hij het kind droeg. Dit begon te schreien en zij snauwde het toe dat het stil moest zijn. Joanna hoorde hun stemmen tot zij verdwenen waren tusschen de groene velden, die heerlijk schitterden in het jonge morgenlicht. Een schaduw viel op den dremnakijkend. „Je hebt de deur geopend!” sprak zij tot hem. — „Toen jij naar boven ging. Ik zag je gaan; ik geloof, dat ik tegelijk met jou wakker werd”. Zij keek hem aan. „Ik ben blij”, sprak zij. „Ik ben blij, dat jij de deur hebt geopend”. Zij bleven een oogenblik de vluchtelingen nakijken. „Ik had niet gedacht dat er een kind zou zijn”, sprak Joanna peinzend. — „Ik had niet gedacht dat zij zulke zwakkelingen zouden zijn”, zei hij na een poosje. En even later: „Ten slotte hebben zij iets teruggegeven voor hetgeketend zijn aan datgene wat waardeloos en verachtelijk is”. — „Een vrouw kon beter dood zijn dan getrouwd met Geoffrey Stone”, zei Joanna. „Martha heeft het betere deel gekozen”. — „En ik ook”, antwoordde hij. „Ik zou bijna Katherine kunnen danken nu ze mij heeft vrij gelaten, zelfs

tot zulk een hoogen prijs — voornamelijk nu ik vrij voor jou ben gebleven". — „Voor mij?" vroeg zij verbaasd. — „Zeker. Daarvoor zijn wij vrij gebleven. Daarvoor zijn wij op deze plaats bij elkaar gekomen; dat wist ik toen wij de rivier opvoeren". — „Ik wist het niet". — „Maar je zult het weten". Hij legde zijn hand op haar arm. Doch zij weifelde. „Wij zijn te oud", sprak zij, en de lijnen op haar gezicht werden zichtbaar bij het heldere ochtendlicht. „Te oud om een vergissing te begaan". En hij trok haar mee het huis in. „Kom binnen", sprak hij, „en ik zal de asch oprakelen en een nieuw vuur ontsteken."

DE FRIESCHE STINSEN.

VERONDERSTELD mag worden dat van genoegzame bekendheid zijn de twisten tusschen de twee partijen, de Schieringers en Vetkoopers, welke gedurende een paar eeuwen beroering brachten onder het vrije Friesche volk en ten slotte er toe leidden dat Albrecht van Saksen in 1498 het gewest aan zijn heerschappij onderwierp. Over oorsprong en beteekenis van den naam der Schieringers zijn de geleerden het nog altijd niet eens. Sommigen hebben gemeend dat de verdeeldheid haar oorsprong nam in den naijver van twee monnikenorden, n.l. de Cisterciensers en de Praemonstratensers, van wie de eersten grauwe of schiere kappen droegen. Anderen, onder wie de kroniekschrijver Winsemius, hebben den naam in verband gebracht met de schieraal of paling, welke in Westergo in groote hoeveelheid gevangen werd. Zooveel is zeker dat de Schieringers hoofdzakelijk dit kwartier bewoonden terwijl de Vetkoopers, die handel dreven in vet vee, het talrijkst waren in Oostergo. In die tijden van groote beroering zullen voorzeker goede diensten bewezen hebben de zoogenaamde „Stinsen", in 't vierkant opgetrokken gebouwen met zware muren, welke oorspronkelijk bestemd waren tot berging van hetgeen op rooftochten werd buit gemaakt alsmede, wanneer vijandelijke aanvallen te verduren waren, tot beveiliging van het leven der strijd lustige edelen en hun gezin. Zij namen er uit de nabijgelegen State hun toevlucht en behielpen er zich tijdelijk, daar de Stins geen voldoende ruimte bood om er in te wonen. Volgens de oude, in 1622 te Franeker in druk verschenen Chronique van Vrieslant door Doct. Pierium Winsemium, werd reeds in het jaar 935 door den edelman Odo Botnia zulk een Stins gebouwd in Oostergo, in welke streek zoowel als in de Westelijke kwartieren in den loop der tijden het aantal dezer sterkten toenam, „tot die welke in die onveylige tijden een iegelijk zijn secours en toevlucht nam, sich aldaar voor den aanval der uytterlijke vyanden Deenen, Hollanders, Stichtse ende andere beschermende". Dat deze versterkingen een noodzakelijk kwaad waren, blijkt wel uit de mededeeling, volgens welke in een dorp, dat uit dertig behuizingen bestond, niet minder dan zestien Stinsen gevonden werden. Oorspronkelijk bedoeld als weermiddel tegen vreemde indringers, zijn zij, volgens Winsemius, allengs geworden tot „moordt cuylen en ghewalt huysen van de oproerige partijen". Ook deden zij dienst als gevangenis, zooals o.a. het geval was in het jaar 1461 met de Sickama Stins te Akrum, waarin de gebroeders Rienck en Lieuwe Doyties door Focke Eskes in verzekerde bewaring werden gesteld. Intusschen werden de Stinsen niet alleen bij de Staten der Edellieden gebouwd maar ook werden zij aangetroffen bij kloosters, ten einde er in tijd van gevaar het lijf en kostbaarheden te bergen. Zoo behoorde de „Schierstins" — ook wel „de zware steenen toren" genoemd, welke in het jaar 1893 ingericht werd tot huisvesting van een brigade marechaussees — bij het klooster Claercamp, hetwelk zijn naam ontleende aan een godvruchtige jonkvrouw Clara, wier stoffelijk overschot in een looden kist rust in het dorp Rinsumageest. En immers ook de kloosters hielden zich niet buiten de partijtwisten, daar, zooals bovengenoemde kroniekschrijver vermeldt, „de ongeruste geestelijkheid niet tevreden zijnde met het goede bezit harer landen en conventen, de eensgezindheid verbrak en haar conversen, leekenbroeders en anderen met zoodanig vuur heeft aangestoken dat onder hen moord en doodslag omging", van welke omstandigheden de Edellieden partij trokken door zich meester te maken van anderer goederen en inkomsten. Naast de nog bestaande, zoo-even genoemde Schierstins kon zeker als een merkwaardig overblijfsel van deze oude Friesche sterkten de, op 31 October 1829 afgebrande, „Grovestins" bij Hardegarijp gelden, welker naam, volgens een beschrijving, welke ik in een ouden Frieschen

almanak vond, waarschijnlijk ontleend is aan de buitengewone zwaarte der muren, waarvan de dikte onderaan ruim vier voet bedroeg maar naar boven gaandeweg afnam tot één voet. Zij waren ter hoogte van ruim vijftig voet opgemetseld van zoogenaamde „Oude Friezen", d.w.z. steenen van ongeveer zestien pond zwaarte. Aan den Zuid- en Noordkant hadden de muren een breedte van zes en twintig en aan de Oost- en Westzijde van een en twintig voet. De ingang was aan de Noordzijde door een zware eiken deur, voorzien van ijzeren slot en grendels, afgesloten. Onder het gebouw was een groote gewelfde kelder. Aan de Westzijde bevonden zich de trappen, welke naar de bovenverdiepingen leidden. In een der van haardsteden voorziene vertrekken boven den kelder trof men gemetselde holten aan, welke waarschijnlijk dienden tot bewaarplaats van kostbaarheden. Door van glas en ijzeren staven voorziene openingen in den muur ontvingen de vertrekken licht. Bij deze Stins bevond zich voorheen een aanzienlijke State, waarvan de overblijfselen van fundamenteen getuigen. Het merkwaardige van deze Grovestins was dat zij ten tijde van haar verwoesting door 't hemelvuur inwendig nagenoeg nog in denzelfden toestand verkeerde als in de dagen toen zij tot noodwoning oftewel toevluchtsoord diende voor de bewoners der bijbehorende State. — F. W. DRIJVER.

Koninklijke dierenbescherming.

NAAR EENE OUDE PERZISCHE OVERLEVERING.

KONING Chosroës I, die van 531 tot 579 over het uitgestrekte Perzische rijk regeerde, stond alom bekend als een groot, wijs en strikt rechtvaardig vorst, aan welke uitmuntende eigenschappen hij den bijnaam „Noesjirwan" („voorzien van een onsterfelijke ziel" of wel „de zalige") te danken had. Door zijn toedoen nam de volkswelvaart in sterke mate toe, hij stichtte vele scholen en allerlei andere nuttige instellingen, terwijl hij den geleerden in zijn rijk de opdracht gaf de voornaamste geschriften van Plato, Aristoteles en andere Grieksche wijsgeeren in het Perzisch te vertalen, teneinde daarmede zijn voordeel te kunnen doen. In de eerste plaats echter was zijn streven gericht op het verbeteren van de in die tijden dikwijls meer dan gebrekkige en tevens omslachtige rechtspraak en vele hierbij bestaande wantoestanden werden door hem streng onder de oogen gezien en afgeschaft. Er wordt verhaald dat degenen, die recht kwamen vragen, slechts aan een touw, bevestigd aan de poort van zijn paleis, behoefden te trekken, waardoor er in het vertrek van den dienstdoenden adjudant een schel overging en men dan terstond te woord gestaan werd. Eens naderde een arme uitgehongerde ezel, die, tevergeefs naar eenig voedsel zoekende, door de straten der residentie zwierf, den ingang van het koninklijk paleis. Toen hij naar ezelsgewoonte zijn mager lichaam tegen den muur schuurde, raakte hij het touw aan waardoor eensklaps de schel overging en de adjudant kwam zien, wie er zich aanmeldde. Den ezel gewaarwordende, ging hij volgens zijn voorschrift onmiddellijk den koning van het geval in kennis stellen en vroeg of het Zijne Majesteit behaagde, dat hij het dier met een stok zou laten wegranselen. „Neen", antwoordde de weldenkende vorst, „dat behaagt mij volstrekt niet. Laat den ezel terstond hier brengen, ik wil hem zien". Het arme schurftige grauwtje werd het paleis binnen geleid en onder de oogen van den koning gebracht, die dadelijk tot diep medelijden met hem bewogen werd. Aan eenige dienaren werd last gegeven oogenblikkelijk den eigenaar van het dier te gaan opsporen en dezen voor den vorst te laten verschijnen. Dit geschiedde, waarop de verblufte man van zijn gebieder op nadrukkelijke wijze te verstaan kreeg, hoe slecht het wel was zich zoodanig jegens eenig levend wezen te gedragen, gevolgd door een kort bevel aan de paleiswachters om de stokslagen, die de adjudant den ongelukkigen ezel toegedacht had, aan den meester toe te dienen. Als gevolg hiervan vaardigde koning Chosroës Noesjirwan een wet uit, waarbij het binnen de grenzen van zijn rijk op strenge straffen verboden werd, een ezel of eenig ander dier leed aan te doen, te mishandelen of honger te laten lijden. Indien deze oude overlevering op waarheid berust, zal dit, dunkt mij, hoogstwaarschijnlijk wel de eerste maal in de geschiedenis zijn geweest, dat voor de bescherming der dieren van hoogerhand werd zorg gedragen.

A. W. FRANCKEN.

Foto R. H. Herwig.

IN HET BOSCH VAN BREDIUS.

IN DEN TUIN DER AMSTERDAMMERS.

ZOO is het bekoorlijke plekske grond, dat officiëel het Gooi heet, dikwijls genoemd en zoo willen wij het noemen, nu we aan de hand van onze foto's een en ander van dat mooie landschap willen vertellen. De lezer verwachtte vooral geen volledige beschrijving! Het bestek van dit tijdschrift zou dat — zoo het al onze bedoeling mocht wezen — niet toelaten. Bovendien zijn beschrijvingen van verschillende details reeds meer dan eens in „Buiten” verschenen. Slechts in vluchtige trekken willen we „den tuin”, waarop elk Amsterdammer terecht trotsch is, beschrijven, vooral om te doen uitkomen, hoe weinig vele hoofdstedelingen nog van „hun tuin” weten! ☼ O ja, het bezoek van de ingezetenen van Amsterdam aan Gooiland is groot genoeg. Per auto of motor tuffen velen op hun vrije dagen door de schoone dreven of peddelen per rijwieltje door het bekoorlijke landschap. Wie daaraan nog twijfelt, beschouwe maar eens op een zonnigen Pinkstermaandag de groote uittocht oostwaarts! Maar hoevelen van die allen, de goeden niet te na gesproken, leeren de intieme schoonheden van het aloude Gooi kennen? ☼ We geven direct toe, dat daarin den allerlaatsten tijd wel een verandering ten goede gekomen is. 't Is niet meer zoo als een twintig jaar geleden, toen het Gooi en het Bosch van Bredius voor velen synoniem waren. Hoevele dagjesmensen trokken in dien tijd op een warmen zomerdag van het station Naarden-Bussum langs den toen nog zonnigen Brediusweg naar het bosch van dien naam, om zich daar neer te vlijen onder 't koele loover en er den heelen lieven dag te blijven hangen! Zeker, de groene gazons langs de mooie boschvijvers noodden tot rusten en zalig was het te wandelen onder 't frisch geboomte, waar de voet wegzakte in 't donzig mos. Maar aan den anderen kant! Heele families bleven — vlak bij elkaar — liggen eten en drinken den ganschen goddelijken dag, pratend of slapend, om tegen den avond terug te sjokken naar het station, vanwaar een warme trein ze terugbracht naar een nog warmere

stad. Zij hadden op hun manier genoten van een dagje buiten en 't bosch genoot van zijn talrijke bezoekers: 't mocht de schillen en papieren bewaren als herinnering aan den mooien zomerdag! ☼ Dat alles is voorbij. Het Bosch van Bredius wordt niet langer voor het publiek toegankelijk gesteld, de dagjesmensen kunnen nog slechts van de verte uit den diepliggenden vijver met zijn glooiende gazons en zijn frisch geboomte op heuvelachtigen bodem bewonderen. We mogen dat betreuren, billijkheidshalve moeten we erkennen, dat vele bezoekers het er naar maakten! Natuurlijk zal die sluiting van invloed geweest zijn op het programma van de bezoekers en zeker heeft het Spanderswoud, door velen ten onrechte Spaanderswoud genoemd, daardoor in populariteit bij de Amsterdammers gewonnen. ☼ De eenige oorzaak daarvan is ze echter niet. De beruchte Muiderstraatweg — de route voor het Amsterdamsch publiek bij een bezoek aan het bosch van Bredius — werd voor den wielrijder hoe langer hoe onaangename, vooral op den drukken Zondag; voor velen de eenige dag om van het buitenleven te kunnen genieten. De weg over Weesp naar 's Graveland is niet alleen veel rustiger, maar ook veel schilderachtiger, en hij voert rechtstreeks naar het Spanderswoud. De grootste oorzaak van de programmaverandering dringt thans meer in de verborgen hoeken door, om de intieme schoonheid van het landschap te leeren kennen! Dat dit mogelijk is, danken we ongetwijfeld voor het grootste deel aan de oprichting van de „Vereeniging voor aanleg en onderhoud van de rijwielpaden in Gooi- en Eemland” in 't jaar 1914. Ondanks met een net van keurige rijwielpaden te bedekken, waardoor het den fietsrijder mogelijk is geworden, tot de meest afgelegen plekjes door te dringen. Daarbij zorgde de A.N.W.B. dat ook de wandelaars hun eigen paden kregen. Meer dan 200 K.M. is reeds door onzen grooten toeristenbond van wegwijzers voor-

zien. ☞ Vroeger konden alleen de goede kenners in korten tijd de mooiste plekjes van het Gooi bereiken. Door den aanleg van de rijwielpaden en de wandelwegen is het zelfs voor den vreemdeling mogelijk de bekoorlijkste deelen zonder moeite te vinden. De talrijke Nurksen, die beweren, dat het Gooi — nu het volgebouwd wordt met villaparken — geen natuurschoon meer bezit, behoeven slechts die paden te volgen om van hun dwaling te genezen! Luistert, wat een kenner bij uitnemendheid als de heer J. D. C. van Dokkum, van de rijwielpaden zegt: „De intieme schoonheid van kleine boschjes, het heerlijke wijde uitzicht over de ongerepte, golvende heide, de poëzie van een ritselend beekje, dat langs den mosgrond sijpelde van een donker beukenbosch, de teere, verliefde spiegeling van een klein waterplasje, door blanke zandheuveltjes omdijkt, . . . bleven gereserveerd voor de sterke beenen van den wandelaar, die al deze weelde dragen konden, maar die hun heer en meester vaak over veel te lange en veel te zonnige wegen moesten voeren, om hem dit mooie en mooiste te doen bereiken . . . Door de rijwielpaden was dat alles plotseling veranderd: ze ontsloten de meer intieme landschapsschoonheid ook voor den wielrijder, en voerden dus het rijwieltoerisme tot een nieuwe phase van ontwikkeling. Het smalle geharde kronkelpad kruipt tegen de blonde heiheuvels op, voert door ravijnen, slingert tusschen de stammetjes door van een klein feeëriek dennenboschje, begeleidt de karakteristieke mulle zandwegen met het diepe karrespoor, plaatst u op eens voor even verrassende als heerlijke vergezichten . . .” ☞ De rijwielpaden hebben het mogelijk gemaakt, op een gemakkelijke manier de mooie plekjes te bereiken. Ongetwijfeld is dat in onzen tijd, waarin velen het wandelen ontwend zijn, een groot voordeel. Vroeger bleven de bezoekers alleen aan den buitenkant, tegenwoordig dringen ze tot de verst verwijderde plekjes door. Zij, die voor een flinke wandeling niet bang zijn, kunnen langs de wandelwegen hun hart ophalen; ons dunkt dit nog altijd de beste manier om van het schoone der natuur te genieten! ☞ Zoo heel lang vormt het Gooi nog niet het meest gezochte doel voor naar buiten trekkend Amsterdam. Wel ging men er reeds in de 18e eeuw heen „als de boekweit bloeide”, maar van een doordringen in het landschap was toen geen sprake. De aard van zijn bewoners zal daartoe het zijne bijgedragen hebben! Door de eeuwen heen hebben de Gooiers bekend gestaan als vecht- en strijd- lustig. In de middeleeuwen waren de ingezetenen gezochte krijgslieden en dat in het midden der 19e eeuw de vechtlust bij sommigen weinig bekoeld was, weet ieder, die Ferdinand Huyck heeft gelezen. Zelfs tot in onzen tijd bemerkten we er nog wel eens iets van. In den avond van Zondag 19 Augustus van het jaar 1900 werd de bekende uitspanning de „Rotonde” te Blaricum door een aantal vechtersbazen uit het visschersdorp Huizen totaal verwoest, als een soort wraakneming tegen den kastelein, die dezen ruwengastengeen sterken drank wilde schenken. „In het dorp Huizen, dat berucht was door zijn querulant en vechtlustig volk, waren namelijk des Zondags de kroegen gesloten. Maar de heeren drinkebroers vonden dat geen onoverkomelijk bezwaar. Op den

Foto R. H. Herwig.

DE OUD-BLARICUMMERWEG.

dag des Heeren zochten ze hun heilige huisjes buiten de gemeente en gunden hun klandizie aan Blaricum en Laren.” Zoo hadden ze ook eenige malen geprobeerd zich te doen tappen door den kastelein van de „Rotonde”, maar deze was daartoe niet bereid, omdat ze, naar zijn meening, zijn café in discrediet brachten. ☞ In de laatste kwart eeuw is de toestand in Huizen echter veel verbeterd. Thans kunt ge zonder vrees het aardige visschersdorpje bezoeken. De plundering van de „Rotonde” — in 1836 gebouwd als koepel met belvédère en, vóór ze uitspanning werd, een tijdlang geliefkoosd verblijf van de koninginnen Anna Paulowna en Sophie — is de laatste uiting geweest van Gooische vechten vernielzucht. ☞ Reeds Vondel kwam onder den indruk van het schoon der Gooische bosschen. Zij inspireerden hem tot het dichten van zijn onvergetelijken „Wiltzangh”. In oudere tijden zal het bosch nog indrukwekkender geweest zijn. „Toen bedekte een uitgestrekt woud de blanke heuvels en glooiende akkers van het smalle strand der Zuiderzee tot aan de polderlanden van Loosdrecht, van de wallen van Naarden

Foto R. H. Herwig.

DE ZANDERIJ IN HET SPANDERSWOUD.

tot aan Maartensdijk. Dit Gooyer Bosch bestond uit eiken en beuken en naaldbomen. Het was een jachtgebied van ongeevenaarden rijkdom, waarin wolven, evers, herten en wilde runderen huisden, waar sperwer en valk hun nesten bouwden en waar men een goeden gids noodig had om niet als Klein Duimpje te verdwalen of in het moeras te geraken. Het is echter nagenoeg zeker, dat van dit prachtige woud niet één boom meer over is. De ontginning van den grond door de erfgooiers, heeft sedert de 16e eeuw al dit groote en prachtige hout doen vallen, en de bosschen, die men er nu vindt, dateeren van lateren tijd en zijn meerendeels aangelegd".

⌘ Dr. Potter uit Amsterdam, die in het begin der 19e eeuw reeds den roem van Gooiland beschreef en bezong, zal dit miniatuur oerwoud dus niet meer gezien hebben. Dat toen het Gooi evengoed zijn karakteristieke schoonheid had, blijkt wel uit zijn beschrijving van een panorama. „Hier zag ik de vlakke heide, bezaaid met bergachtige heuvelen; ginds trotsche bosschen en schoone buitenplaatsen; vlakke korenakkers met wit bloeiende boekweit of met rijpende rogge; groote en kleine steden en dorpen, zee en land, berg en dal". Om zijn schitterende vergezichten is het Gooi altijd beroemd geweest. Kon men van den Tafelberg met zijn steenen oriënteertafel niet een zestigtal dorpen en steden zien, tenminste als men in het bezit was van een tamelijken verrekijker! Die oriënteertafel was al oud. In een verslag van deopgraving in 1915 lezen we: „Het is nu duidelijk, dat er twee tafels geweest zijn, de eerste uit het begin der 17e eeuw, de tweede vermoedelijk dateerende uit het eind der 18e eeuw. Van der Aa vermeldt in zijn Aardrijkskundig woordenboek, dat de tafel in 1837 werd vernield. Hij vertelt ervan: „Boven deze tafel, die, naar men wil, zoo hoog

Foto R. H. Herwig.

TUSSCHEN BANTAM EN SPANDERSWOUD.

stond als de top des torens van Blaricum, was vóórdien een houten dak, dat op vier palen rustte, maar dit is voorlang reeds door den wind omvergerukt en weggeraakt. Het bergje, waarop deze tafel geplaatst was, bestaat uit gele klei of leem, welke, ofschoon naar alle waarschijnlijkheid hier eertijds een hoogte zal gelegen hebben, nochtans tot een heuvel is aangehoogd en opgekneet, die volmaakt rond is en boven op de kruin niet meer ruimte heeft, dan noodig was, om gemakkelijk rondom de tafel te gaan". ⌘ Hoe men aan den naam gekomen is van het miniatuurberglandje, dat daar zoo aardig oprijst uit de lage landen, weten we niet. In 968 schonk graaf Wichman uit den Elzas zijn dochter Luitgaarde, de stichtster van het St. Vitusklooster te Hoog-Elten, *Nardinclant*. Een latere abdis Gudila deed aan graaf Floris V afstand van de rechten op dit gebied tegen een jaarlijksche vergoeding van vijf en twintig Utrechtsche ponden. Volgens sommigen zou naar haar, die in den volksmond Goeie of Goye heette, de streek genoemd zijn. In 1326 komt de naam Ghoylant reeds voor. Anderen willen den naam ontleenen aan den stam der Chaukers, die er gewoond zouden hebben. Eenvoudiger lijkt ons de verklaring van derden, die den naam in verband brengen met het woordje gouw of go. ⌘ Wij gelooven, dat de intieme schoonheid van dezen „tuin der Amsterdammers" toch nog niet zoo algemeen bekend is, als ze verdient en hopen, dat het bovenstaande velen er toe mogen aansporen, ze op te zoeken en ... te genieten van wat het Gooi den natuurvriend te bieden heeft.

R. H. H.

De oorzaak van den vogeltrek.

Als neevlen de heuvels van Gooiland omhuiven,
Vlucht de eiber naar 't zuiden.

MEN moet een dichter, zelfs al heet hij Potgieter, enkele kleine onnauwkeurigheden maar vergeven. In het bovenstaande motto vindt men er twee. Vooreerst vertrekt de ooievaar reeds in Augustus, als „de heuvels van Gooiland" nog in blakenden zonnebrand staan. Met de voorbereidselen voor zijn reis begint hij vaak reeds op het eind van Juli. In de tweede plaats „vlucht" hij niet precies naar het Zuiden, maar ietwat meer naar links of naar rechts. Hoe het zij, in den nazomer vertrekt hij, even zeker, als hij in het vroege voorjaar, in Maart, uit zijn winterkwartier terugkeert. ⌘ Dit komen en gaan, afgezien van tijdstip en richting, treft men bij de meeste onzer inlandsche vogelsoorten aan. Want van de ongeveer 240 soorten, die we hier herbergen, zijn slechts 17 standvogels, die zomer en winter bij ons blijven, en 28 zwerfvogels, die zich alleen verplaatsen, als de nood hen dwingt, dus niet op vaste tijden en evenmin in bepaalde richtingen. Alle andere zijn trekvogels, wier reizen, hetzij groot of klein, wel degelijk aan tijd en rich-

ting gebonden zijn. ⌘ Hoe kwamen die dieren toch tot dit regelmatige heen en weer trekken? Den lust „om te gaan rondzien, hoe 't elders is geschapen", treft men wel bij bepaalde categorieën van menschen, doch niet bij vogels aan. Koude drijft hen niet heen, wat het vertrek van den ooievaar in Augustus bewijst. En dat deze vogel de koude zelfs niet vreest, blijkt uit zijn wederkeer in de eerste dagen van Maart, als het nog vinnig koud kan zijn. De bonte kraai, die in onzen na-

winter naar het koudere noorden trekt, laat hetzelfde zien. Gebrek aan voedsel is evenmin de oorzaak van het trekken. Want bij de afreis der vogels is de disch ter plaatse, waar ze dan vertoeven, nog rijk voorzien, terwijl daar, waar het eindpunt hunner tochten zich bevindt, bij hun aankomst Schraalhans nog dikwijls keukenmeester is. ⌘ We moeten dus de oorzaak of de oorzaken van den trek elders, en wel in lang vervlogen tijden zoeken. Immers, het verschijnsel is verre van nieuw; waarschijnlijk bestaat het wel haast even lang, als de vogels zelf hebben bestaan; en die zijn waarlijk niet van vandaag of gisteren. Reeds in het tweede of secundaire, geologische tijdperk der aardvorming, welke tijdperken bij honderduizendtallen van jaren tellen, leefden er vogels. Doch al ontstaan aanvankelijk standvogels waren, dan moet toch zonet het derde of tertiaire tijdperk, nog lang vóór er menschen op aarde bestonden. ⌘ Men weet met genoegzame zekerheid, dat in den tertiairtijd een hogere warmtegraad heerschte, die met dat het gebied van steppen en woestijnen zich heel wat noordelijker uitstreckte dan thans. Die spaarzame neerslag was deel der dierenwereld weinig gunstig, althans op de breedte van Midden-Europa. Het ligt voor de hand, dat in deze streken daarom deels ging verplaatsen naar gunstiger oorden, die ze

of je stijgt of daalt op de maatschappelijke ladder, of je arm of rijk, dwaas of wijs, zondaar of heilige bent. Je bent zijn baas, zijn vriend, zijn kameraad — dát is hem voldoende; en of er geluk of ongeluk over je komt, of je reputatie gunstig of ongunstig is, of je eer of schande ten deel valt, hij blijft je trouwe makker, om je te troosten, gezelschap te houden, te bewaken, ja zoo noodig zijn leven voor je te offeren — dwaze, hersenlooze, ziellooze hond! ☼ Ja, beste vriend, met je diepe, klare oogen en je vluggen, helderen blik, die reeds al wat we bedoelen begrepen heeft, eer we onzen mond hebben opengedaan — besef je wel, dat je maar een *dier* bent, zonder verstand en zonder ziel? Weet je wel, dat die versufte dronkenlap, die daar tegen dien muur leunt, verre, ja mateloos je geestelijke meerdere is? Wist je wel, dat iedere kleingeestige, zelfzuchtige schurk, die van bedrog en knoeierijen leeft, die nooit een goede daad gedaan of een vriendelijk woord gesproken heeft, die nooit anders dan kleine, minne gedachten denkt of lage wenschen koestert, wiens handelingen en woorden bedrieglijk en leugenachtig zijn — wist je wel, dat zoo'n ellendig mispunt (en er leven er duizenden van die soort in onze maatschappij) zóóver boven je staat — als de zon boven een nachtluchtje, jij trouwhartig, dapper, onzelfzuchtig, redeloos dier? Want zij zijn *mensen*, weet-je, en mensen zijn de grootste, de edelste, de wijste en de beste Schepsels in heel het grootsche, eeuwige Heelal. Dat zal elk mensch je vertellen. ☼ Ja, arm hondenbeest, je bent heel, héél dom, vergeleken bij ons, verstandige mensen, die o, zooveel weten van politiek en van filosofie, ja, die eigenlijk álles weten — behalve dan wat we zijn en waar we vandaan komen en waar we heengaan en wat alles buiten ons kleine wereldje is en de belangrijkste dingen in die wereld feitelijk zijn. ☼ Doch trek er je maar niets van aan, Bob en Moortje! Wij houden juist zooveel van jullie om je domheid: Wij wijze mensen houden allemaal van domme dingen. Mannen, bij voorbeeld, kunnen wijze vrouwen niet uitstaan en de ideaal-echtgenoot van een vrouw is de man, dien ze „lieve ouwe domoor!” noemen kan. 't Is zoo plezierig, wezens te ontmoeten die dommer zijn dan wijzelve; we houden onmiddellijk van hen om hun domheid. Ja, de wereld moet feitelijk voor knappe mensen niet zoo'n heel aangenaam verblijf zijn. Gewone, niet-knappe huis- of tuinmensen zoeken hun gezelschap niet, en onderling kunnen de knappen elkaar meestal niet zetten. Maar doordat ze maar een heele kleine minderheid vormen, doet het er niet zoo heel veel toe. Zoolang de domme, dwaze mensen zich tevreden voelen, zal onze aardbol over 't geheel wel genoeglijk voortdraaien. ☼ In 't algemeen vindt men dat katten wereldwijzer zijn dan honden; dat ze beter hun eigen belangen in 't oog weten te houden en minder blind zijn toegewijd aan die natuurlijken vrienden. En wij mannen en vrouwen ergeren ons natuurlijk aan die zelfzucht! Nu is het waar, dat katten meer van een familie houden, die een karpetje in de keuken heeft liggen, dan van een familie, die zich die weelde niet permitteeren kan. Ook is het waar, dat Poes, als er een bende rumoerige kinderen over den vloer is, haar vrijen tijd liever bij de burens gaat doorbrengen. Doch alles bij elkaar genomen wordt de kat meestal miskend. Al uit de oude schoolboekjes leerden de kinderen, dat katten valsche dieren waren. De zaak is, dat Poes grootendeels wordt zooals men haar opvoedt. Op de juiste wijze, dus als een lid van het kattengeslacht, behandeld, zullen haar goede eigenschappen aan den dag treden. Van uitgehongerde verschoppelingen, zooals men ze veel in Italiaansche en Fransche dorpen ziet, kan men niet anders verwachten dan dat ze voedsel stelen en zich tegen mishandelingen verweren. Heb je door goedheid en wat geduld haar hart gewonnen, dan toont Poes je dag aan dag haar aanhankelijkheid. ☼ Ik heb eens een kat gehad, die mij overal naliep tot het werkelijk lastig werd en ik haar als

een persoonlijke gunst moest verzoeken, mij niet verder te vergezellen dan tot aan het einde der straat. Ze zat me op te wachten als ik 's avonds laat thuiskwam en liep me mauwend in de gang tegemoet. 't Gaf me heusch een gevoel alsof ik een getrouwd man was, behalve dat ze me nooit vroeg waar ik vandaan kwam, en het dan — als ik 't haar vertelde — in twijfel trok. ☼ Ook heb ik eens een kat bezeten, die aan den drank was. Urenlang zat ze op de loer, of de kelderdeur ook zou opengaan om dan naar beneden te sluipen en het leksel van het biervaatje op te likken. — Ik haal deze haar gewoonte niet aan, als een deugdproeve van haar geslacht, doch alleen om te bewijzen, hoe bijna-menschelijk sommige van hen zijn. Wanneer de zielverhuizing een feit is, dan moest dit dier stelling gauw voor Christen in aanmerking komen, te meer daar haar ijdelheid haar drankzucht evenaarde. Altijd wanneer ze een bijzonder dikken rat gevangen had, kwam ze er triumfantelijk in haar bek mee aan, om het likje in ons midden te leggen en geprezen te worden. ☼ Maar ondanks die menschelijke gebre-

ken houd ik van katten. Ze zijn zoo onbewust vermakelijk en er is zooiets komiek-waardigs en fiers in hun optreden; zooiets van „Hoe dūrf je!” Zoo'n: „*Ne touchez pas à la Reine* — air”. ☼ Een hond is met ieder, slechts oppervlakkig bekend mensch, maatjes-egaal. Hooghartigheid kent hij niet. Kom ik een hond uit mijn straat tegen, dan jij-en-jou ik hem onmiddellijk, klop hem eens op zijn kop, rol hem op zijn rug, in welke houding hij me goedmoedig-tevreden ligt aan te gapen, welke malle, leelijke namen ik hem ook toevoeg. Aan beleedigd-zijn *denkt* hij niet! ☼ Maar stel je voor dat je eens zoo met een weinig of niet bekende kat omging! Ze zou je nooit meer aankijken. Neen, als je de goedkeuring van een kat wilt winnen, moet je voorzichtig zijn en met tact optreden. Blijf om te beginnen liefst op een afstand staan en zeg zachtjes, min of meer medelijdend: „Dag Poeske, dag lieve Poeske!” Daarna kunt ge overgaan tot een paar zinnetjes, die geen beteekenis behoeven te hebben, noch voor de kat, noch voor uzelf, doch die Poes den indruk geven, dat uw gevoelens vriendschappelijk en eerbiedig zijn. Hebt ge aldus uw goede manieren getoond en is uw uiterlijk fatsoenlijk en vertrouwenwekkend, dan zal ze zich waarschijnlijk verwaardigen een hoogen rug te maken en, wie weet?, haar neus langs uw hand te strijken. Eenmaal zoover gekomen, kunt ge het wagen haar onder haar kin en om haar ooren te krauwen, waarna het „valsche” dier haar klauwtjes in uw beenen zal slaan — dit laatste werkelijk enkel als een bewijs van instemming en welbehagen. ☼ Een bevooroordeeld hond-

denliefhebber beweerde eens, dat, terwijl de hond liefkoost wien hij liefheeft, de kat *zich zelve* liefkoost tegen dengene, die háár liefheeft. En de mensch die liefkoost dan? Verschafft zijn uiting van genegenheid hem zelf soms ook geen genot? — Laat het waar zijn, dat Poes alleen vriendelijk is voor wie haar voedt en vertroetelt, dan moeten we toch erkennen, dat haar opvatting van genegenheid een tegenhanger vindt bij den mensch en dat ze in ieder geval een „beminnelijke” egoïste is. Doet zij buitendien geen nut als een aantrekkelijk voorwerp hooft, iets zoo sierlijks, zachts en liefs te koesteren? En Poes bezit een gezond gevoel voor 't belachelijke en maakt er zeer beslist een einde aan, als er te veel met haar gesold wordt. Honden daarentegen onderwerpen zich goedig — lummelig aan het zinellooze vertroetelen hunner eigenaressen en niet graag doet, wil of kan doen, van plan is te gaan doen enz.: — bespiegelingen, waaraan soms kwartieren lang, tot wee-wordens toe, het superieure, met ziel en geest begaafde uitzonderings-schepsel „Mensch”, zich schuldig maakt. — Een

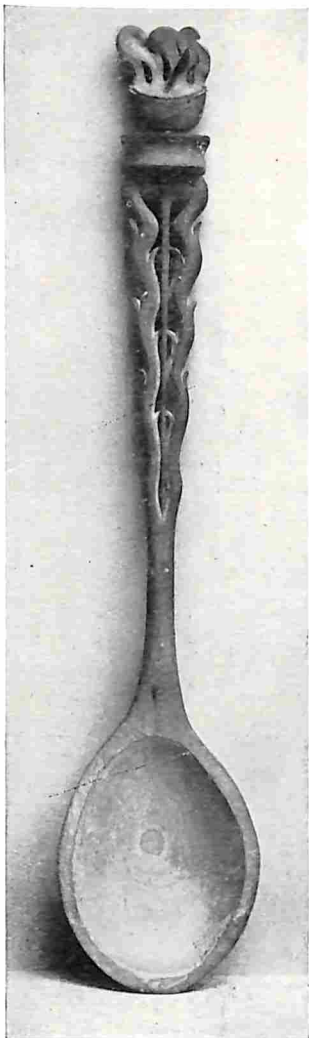
VOLKSKUNST. HOUTEN LEPELS UIT DEN CONGO.

kat zou er vast en zeker den neus voor optrekken. In 't algemeen zou men kunnen zeggen, dat de hond is voor hen, die van spontane, ongege-
neerde vertrouwelijkheid en van demonstratieve
liefdesbetuigingen houden. En voor den machts-
wellusteling! Zijn viervoetige vriend permitteert
hem tiranniek de baas over hem te spelen. Door
een volwassen, deftige poes daarentegen laat de
mensch zich imponeeren. Dat wonder-geheimzin-
nige, sphynxachtige wezen is een onbuigzame,
een te respecteeren persoonlijkheid en slechts door
zachtheid en geduld te winnen. Ofschoon ze veel
meer dan de hond genoeg aan zichzelf heeft,
steelt ze, door de rustige gezelligheid die van
haar uitgaat, de harten der voor zachte intimi-
teit gevoelige geesten.

Vrij naar JEROME K. JEROME.

VOLKSKUNST.

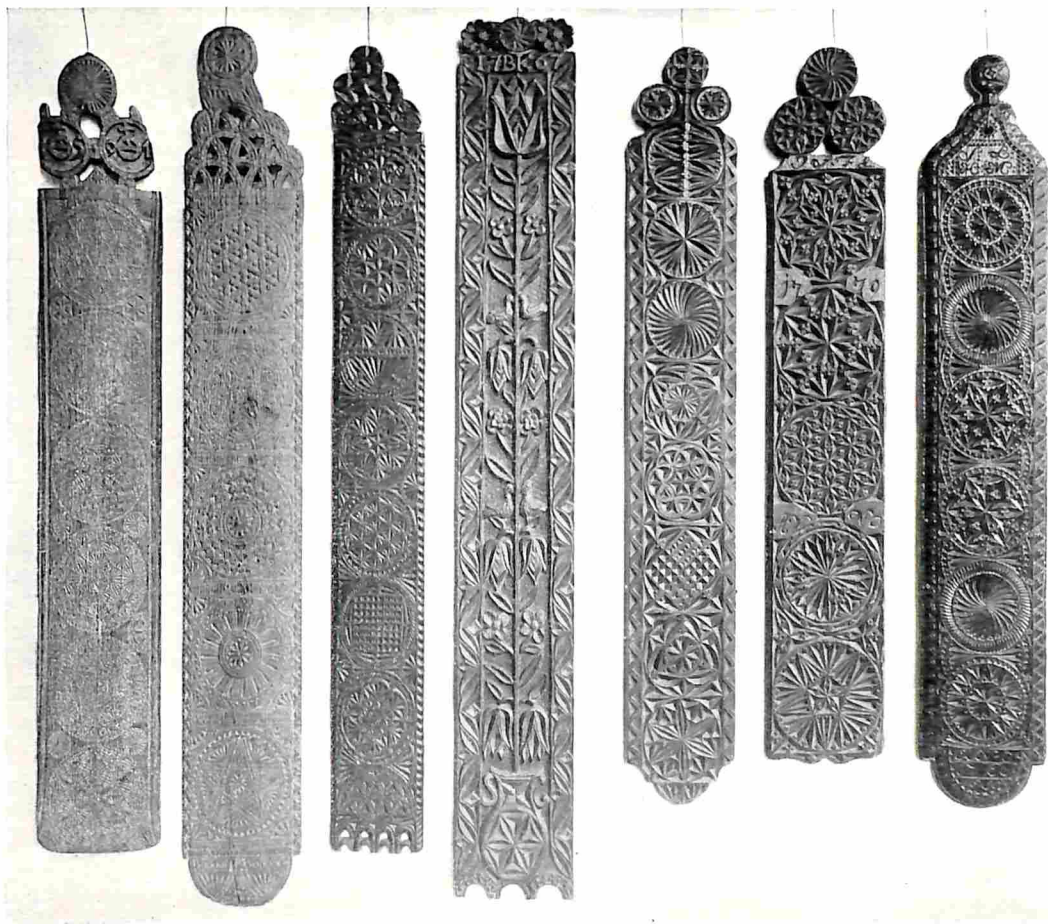
HET is een onmiskenbaar feit dat Volks-
kunst, waar ter wereld zij tot uiting
komt, haar oorsprong vindt in een zeker
te veel aan beschikbaren tijd. In dit
laatste is een der directe oorzaken te zoeken van
het verval dat zich ten opzichte van de Volks-
kunst heden ten dage allerwegen doet opmerken.
De haast, de gebondenheid, het gemis aan rust
en vrijen tijd met daarnevens eene duidelijk
waarneembare neiging tot uithuizigheid, zijn te
beschouwen als vijandige factoren voor verdere
ontplooiing en hernieuwde mogelijkheden. Want
vroeger was dit alles anders . . . Want als het
sneeuwdek over de velden lag en de winter het
werk buitenshuis had stil gezet, dan werd het tijd
voor de vrouwen om het weefgetouw op te stel-
len, om kant te kloppen of te borduren; voor de
mannen om bij het walmende licht der olielam-
pen zich te zetten aan snij- of schilderwerk, en dan
lag het voor de hand dat daarbij allereerst de dingen van hui-
selijk gebruik werden vervaardigd of mooier gemaakt. Maar
niet alleen de landman, ook de beroeps-jager en visscher,
de herder en hovenier kortten hunne vrije uren met het knut-
selen van allerlei voorwerpen welke zij, juist door de veelal
naieve wijze van bewerking, zoozeer aantrekkelijk wisten te
maken, en waarin vaak ook iets van
eigen leven werd vastgelegd. Was
er een huwelijk op til of een herden-
kingsdag in het gezin dan werd dit
aanleiding om iets fraais tot stand
te brengen met naamletters en da-
tumcijfers er op, en niet alleen de
bedstede met de versierde, losse
voorplanken, maar ook de kleeren-
kist was daarvan een veel-voorko-
mend, belangrijk onderdeel, om van
het latere schommelwiegje niet eens
te spreken . . . Doch in onze
dagen gaan de a.s. bruid- en bruide-
gom naar het een of ander magazijn
en koopen zich kant en klaar wat
zij noodig hebben, want het is nu
eenmaal de eeuw der confectie waarin
wij leven, en hoe dichter de centra
bevolkt zijn, hoe minder kans bestaat
er dat de lust en de liefde tot het
zelf-doen nog in 's menschen hart
ontwaakt. Een heel enkelen keer,
op het land, ver van de steedsche
drukte, treft men nog wel eens iets
aan dat aan den ouden bloeitijd der
Volkskunst herinnert en waar men
hartgrondig zijn vreugde aan kan
beleven! Het is daar, in de stille
rust van de afzondering, zonder de
voortdurende afleiding der stads-
vermaken, dat de ingeboren lust tot
het vervaardigen van iets moois,
haast ongemerkt weder aansporing
wordt tot kunstzin, en dikwijls gaat

VOLKSKUNST. HOUTEN LEPEL UIT DEN CONGO.

een merkwaardig aesthetisch vermogen schuilt,
waar men het eigenlijk in het geheel niet zou
verwachten of zoeken. Nu is het maar al te
vaak bron van misverstand dat men ten on-
zent de z.g. Huisvlijt verwart met Volkskunst,
terwijl laatstgenoemde door bepaalde, nauw te
omschrijven karakterverschillen met eerstge-
noemde niet anders gemeen heeft dan eene zekere
behendigheid in het doen. Doch handigheid,
dus behendigheid in het hanteeren van het een
of ander gereedschap; bekwaamheid in het be-
arbeiten en bewerken van het een of ander
materiaal wordt slechts dan tot kunst opgevoerd,
wanneer naast de knapheid van het doen, de
gevoeligheid van het uitzeggen hare volle
waarde verkrijgt, waardoor aldus, als het ware
het doode object tot leven wordt gewekt door
den bezielenden arbeid van den vervaardiger. Zoo
kan men, om eens een duidelijk voorbeeld
aan te geven: vol ijver en toewijding, ja zelfs
met bewonderenswaardig geduld, van sigaren-
kistplankjes met behulp van de z.g. „figuur-
zaag” een zeer wonderlijke vogelkooi knutselen
(en er, o jammerlijkheid, zelfs een kanarie in
gevangen zetten!) maar in al haar treffende
ondoelmatigheid, zinledige, ja, zelfs zinlooze
krullerigheid blijft zulk een onding voortbren-
sel van huisvlijt zonder meer, uitkomst van
vlijt in het huiselijke avondwerk ter ontspan-
ning in vrije uren verricht na volbrachte dagtaak,
zonder tot kunstwerk te zijn opgevoerd. Want
zaag-prenten zijn overal gemakkelijk verkrijg-
baar daar, waar volkomen ten onrechte van
„Huiselijke Kunst” wordt gesproken, ook al zijn
en winkelier en kooper volmaakt te goede trouw.
Van Kunst (dus ook van Volkskunst) kan hier
geen sprake zijn omdat eerst als men een voor-
werp geheel en al zelf vervaardigt volgens eigen
ontwerp of wel naar bepaalde, overgeleverde vor-

men, met zuiveren aanleg van logischen bouw en stijlkundige
bewerking der stof, er naar waarheid sprake kan zijn van
eene kunst-uiting. Huisvlijt is en blijft, in dit licht be-
schouwd, een dood element. Want als, zooals in het hiervoren
aangeduide geval, de zaag-prent „af” is, is er nog niets ge-
wonnen, ook al werd de bekwaamheid der handen geoefend.

VOLKSKUNST. MANGELPLANKEN UIT NOORD-HOLLAND EN FRIESLAND.

Immers: hart en ziel zijn er koud en onverschillig aan gebleven! ☞ Hoe anders is het met de ware Volkskunst gesteld, kunst van en voor en door het volk, waarbij, opgeroepen door zuiveren zin en aangeboren aanleg voor het schoone, dus onder aansporing van den kunstzin in de beste beteekenis, het nobelste dat in de volksziel leeft een van geslacht tot geslacht overgeërfde neiging tot het gestalte geven aan het schoone in woonhuis, kleeding, huisraad, bedrijfs-gerei e.d. tot daadwerkelijke uiting komt. ☞ *Aldus beschouwd is Volkskunst: Kunst door eenvoudigen van geest in alle argeloosheid in het leven geroepen, daartoe aangespoord door bepaalde ras- en stamtraditie's. Zij vindt haar directen oorsprong in het dagelijksch nut in de eerste plaats en daarnevens in een onbewust verlangen naar verfraaiing en versiering.* Haar diepste in-wezen is eerlijk en open als het kristal-heldere water van een bergmeer, dat in volle eenzaamheid te droomen ligt, en haar diepste aard is wortelend in de geschiedenis van gansch een volk zooals ook haar kracht, natuurkracht kan heeten, evenzoo als haar vormen-spraak taal is voor een elk verstaanbaar. ☞ Aldus beschouwd kan de kunst van een volk als cultureel document gelden van onschatbare waarde ter toetsing van het volkskarakter en de volksziel, juist omdat zij huist inden onbedorven en welhaast onbedwingbaren lust, vormenkleur in evenwichtige eenheid te bieden, onbezoedeld door eenigerlei neiging tot

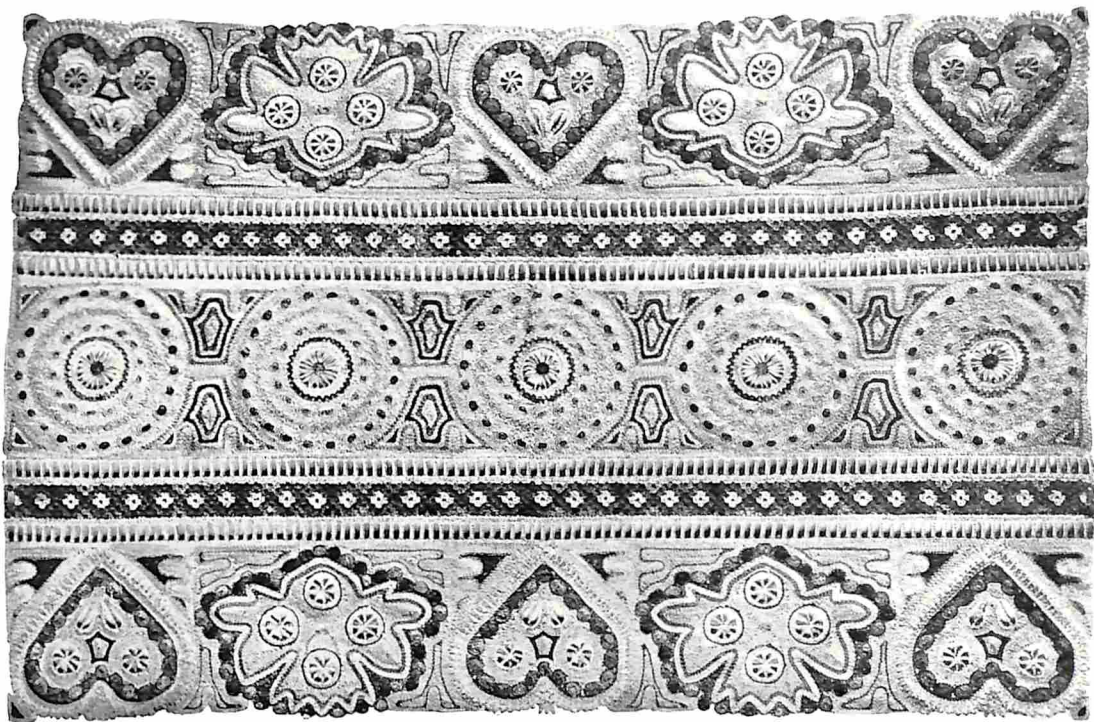
geldelijk gewin, daar immers al hetgeen vervaardigd wordt dient om eigen lijf te tooien, eigen huis te sieren of om het anderen ten geschenke te geven bij feestelijke gelegenheid, doch nimmer om het tegen geld van de hand te doen! ☞ Wee het volk dat voor de verleiding van dit laatste bezwijkt en aldus, in volle onwetendheid, tevens het doodsvonnis der Volkskunst onderteekent. Als met tooverslag genaakt het verval, allengs alle zuiverheid

als kenmerkende eigenschap wegvagend, de Volkskunst ontzielend en haar ontadelend door den banvloek van het goud, daar haar geboorterecht huist in de liefde en de liefde alleen. Zij wordt als de ledige schil waaraan het voedende vleesch en koelende vruchtsap is ontnomen. Het is dan alsof alle warmte van het leven wijkt en de koude verstar- ring des doods de hand bevangt welke eens zoo machtig tot scheppen bereid bleek ☞ Niet alleen binnen de grenzen van Europa maar ook daarbuiten dreigt verval. Wat in dit verband door westerlingen allerwegen in het Oosten is misdreven, kan onvergeeflijk heeten en het is nooit meer geheel te herstellen. Zoo werd, om een enkel geval aan te duiden, door het tegen betrekkelijk geringen prijs beschikbaar stellen van groote hoeveelheden op katoen gedrukte namaak- batiks, aan de onvolprezen schoone inheemsche techniek en de nobele volkskunst in Nederlandsch Indië op bedroevende wijze schade gedaan. ☞ Maar ook is het voorgekomen dat Europeanen opdracht gaven voor het vervaardigen van batiks met afbeeldingen van echt Hollandsche windmolens naar het voorbeeld van een luciferdoos-etiket of wel z.g. ikat- weefsels (de naam is ontleend aan „ikat” d.w.z. „binden” waarbij een haast ongelooflijk moeilijke werktrant wordt aangewend door het vóór het weven plaatselijk verven der draden in verschillende kleuren terwijl het afgebonden deel blank blijft) bestelden met motieven van fietsers en automob- ilisten, en voorzeker zal de verwonderde lezer mij willen toegeven dat dergelijke handelingen op zijn zachtst uitgedrukt, ondoordacht kunnen heeten. Men heeft dit later wel in-

gezien, doch later toen het meestal reeds te laat was! ☞ Want het is inderdaad een betreurenswaardig feit dat de z.g. primitieve volken opmerkelijk snel den funesten invloed onder- gaan der civilisatie welke onbewust juist dat aantast wat van deze volken het hoogste goed is: de aangeboren zin voor schoonheid en de overgeërfde bekwaamheid van hand. Welk een schat aan schoonheid is daarnevens niet in werkelijkheid op den brandstapel geworpen als uiting van ongeoorloofde en ontoelaatbare afgodendienarij en onbegrepen z.g. „barba- risme” door hen die, te goeder trouw doch in volslagen blind- heid, meenden „beschaving” te brengen daar waar Europa veeleer in de leer had kunnen gaan! ☞ Immers men staat ver- steld over het karakter en den stijl der vormgeving en versie- rings-ordonnantie, men bewondert de nobele kleurenkeuze in de primitieve Volkskunst, maar dit alles stijgt tot eerbied als men bedenkt over welke hoogst eenvoudige en zelfs ge- brekkige hulpmiddelen en werktuigen kon worden beschikt. ☞ Wat Dr. Berlage in dit verband opmerkt in een zijner zoozeer lezenswaardige boeken is misschien wel wat wrang en zelfs teleurstellend voor den eigenwaan van vele Westerlingen maar hoe waar is het als hij zegt: „Is het niet allerbedroe- vendst dat de geheele Europeesche industrie bij Javanen, Indianen, Irokeezen en hoe al die barbaarsche volken heeten mogen, in de leer kan gaan om te weten te komen hoe een stof

stijlkundig moet worden bewerkt, geheel afgeschei- den nog van het meer of mindere kunstvolle der gemaakte voor- werpen zelf!”

☞ Ziet, dat wat de primitieve mensch zorg- zaam heeft weten te bewaren als kostbaar klein- ood in volle on- bewustheid, dat hebben wij he- laas al te zeer verloren hoewel, dit zij hier met nadruk aan toe- gevoegd: *de mensch in diepste wezen een aange- boren zin voor het schoone in zich heeft sluimeren.* Maar dit is het

VOLKSKUNST. GEBORDUURD KUSSEN-OVERTREK UIT TSJECHO-SLOVAKIJE.

opmerkelijke: bij den wilde is eigenlijk van het leelijke geen sprake, immers daar waar hij de dingen in zijne naaste om- geving mooier wil maken, roept hij inderdaad de schoonheid op, zelfs als mindere habilitieit tot onvolmaaktheid in de uitvoering mocht leiden, terwijl als men bij ons de leelijk- ste dingen in het leven roept, men niettemin door slechten smaak misleid, ten onrechte meent de schoonheid te hebben gediend. Wij missen inderdaad veel, ook al denken wij soms veel te hebben gewonnen! ☞ Hoewel in dit bestek een en ander slechts uiterst vluchtig kan worden aangeduid, zou niettemin eene bespreking der Volkskunst onvolledig zijn zoo niet als- nog gewezen werd op het feit dat zij in sommige gevallen ge- leid heeft tot den opbloei eener nijverheidskunst, welke daarin op merkwaardige wijze wortelde. Wie op de in 1925 te Parijs gehouden Internationale Tentoonstelling van Moderne Décoratieve en Industriele Kunsten het Paviljoen van Polen heeft bezocht zal in de huidige nijverheidskunst van dit land, vooral in de kunstzinnige en kranige bewerking van het hout- materiaal, eene directe en daadwerkelijke voortzetting hebben kunnen toetsen van de oude Volkskunst van Zakopane door hedendaagsche kunstenaars. Immers het is nog niet zoo lang geleden dat deze streek aan de Galicische, dus Poolse zijde van het Tatra-gebergte door artisten werd „ontdekt”. De houten, rietgedekte huizen met zware, overhangende daken, werden steeds door de boeren zelf gebouwd. Zij versieren deze met allerlei snij- en schilderwerk, geen twee zijn er gelijk, en in alles overheerscht een buitengewoon stijlgevoel. Alle meub- els: kasten, tafels, bedden en stoelen worden eigenhandig ge-

maakt en gebeeldhouwd, terwijl de geborduurde kleedij in overrijke en kleurige ornamentatie door de vrouwen en kinderen wordt vervaardigd. Kunstenaars hebben op dit gegeven voortgewerkt en, *zonder nabootsing*, doch zich op het karakter inspireerend, gaven zij het aanschijn aan een nieuwe kunstuiting: den z.g. Zakopane-stijl. ☞ Ook in Engeland heeft de z.g. boeren-kunst de nijverheidskunst van het binnenhuis (evenals in de architectuur het z.g. Cottage-type dit deed) sterk beïnvloed en wie ten onzent den hoogst eenvoudigen maar toch in alle onderdeelen logisch saamgestellten Brabant-schen stoel met rieten zitting als prototype stelt, zal ongetwijfeld kunnen toegeven dat in meer dan één geval de moderne meubelkunst bij de oplossing van een der moeilijkste vraagstukken op dit gebied: de vervaardiging van een sterk en simpel gebouwd, minder kostbaar, practisch en duurzaam zitmeubel, op dit voortbrengsel der oude vaderlandsche Volkskunst is geïnspireerd. ☞ Tusschen het oude en het nieuwe ligt een minder groot verschil dan men over het algemeen geneigd is te veronderstellen. Wie weet wat er in de naaste toekomst aan nieuwe schoonheid uit de eenmaal zoo rijkelijk bloeiende vaderlandsche Volkskunst zal ontspruiten. In elk geval een reden te meer om voor het weinige dat daarin nog levend is, warme belangstelling te hebben! . . .

OTTO VAN TUSSENBROEK.

eens samen gingen fietsen, en op het laatst gingen ze een paar maal in de week samen uit. Er stak werkelijk geen kwaad in, Karel is een eerlijke vent. Eén van de vaste plaatsen, waar ze uitrustten van hun tochten, was hier bij den ouwen kellner Dorus. Na een gezellige maand ging het lieve nichtje terug naar haar oudelui, die ergens in den Achterhoek woonden, en Marie kwam uit Zwitserland terug. In die gemeenschappelijke tochtjes was niets kwaads geweest, maar het stomme was, dat Karel er niets van aan Marie vertelde. Marie was een goede vrouw, maar zeer conservatief in haar opvattingen, nogal jaloersch, enfin, Karel dacht: wat niet weet, wat niet deert, en die hield zijn mond erover. ☼ Moet je hooren, wat er gebeurt. Op een mooien zomeravond stelt Marie voor: om een eind te gaan fietsen. Karel vindt het een gezellig plan, en ze rijden naar deze plaats. Marie is toch wat moe geworden van dat heele eind trappen, en ze besluiten hier een kop thee te drinken. Karel was er na zijn tochtjes in het voorjaar nog niet terug geweest. De goeie ouwe doove Dorus bedient hen. Zoodra hij Karel ziet, begint dat heele ouwemannen-bakkesje te lachen: „Wat ben ik blij dat ik u nog eens terug zie, meneer”. Karel keek hem ietwat achterdochtig aan. „Weet u nog die keer al weer een paar maanden geleden toen u hier op een Zondag heb koffiegedronken?” Karel dacht: kerel, houd je kop, maar doove Dorus babbelde

maar door: „Toen met die dame, weet u nog, die gebakken eieren met brood at, toen heb ik u daarvoor een kwartje teveel berekend, en dat bezwaarde me nou waarachtig”. ☞ Karel knarsetandde iets, wat het eerlijke oude manneke natuurlijk geheel ontging, en die prevelde maar door: „Daar in dat hoekje heb u gezeten, daar zat u trouwens altijd. Ik zou de juffrouw niet eens herkend hebben” — dit met een blik op Marie, die er op dat moment zelfs voor menschen die haar wel kenden, onherkenbaar moet hebben uitgezien —

„maar u direct, hoor”. ☒ „Wel”, besloot Willem, „van het eene woord komt dan allicht het andere, en zoo is, door de al te groote eerlijkheid van dezen zeer ouden, zeer dooven Dorus, het huwelijk van Karel Essels aan diggelen gegaan . . .”

E. VAN LIDTH DE JEUDE.

Te eerlijk.

WILLEM en ik waren door de bosschen gewandeld tot aan de kleine uitspanning bij de zee, en daar zaten we even te rusten. Het was er stil, want het was nog te vroeg in de lente voor kinderpartijen en verliefde paartjes. En veel anders komt er daar ook al niet. Een stokoud, krom kellenertje bediende ons. „'t Is stil hier Dorus”, zeide Willem, die den man scheen te kennen, met een veel harder stem dan ik van hem gewoon was. — „Juist meneer, twee bier”, antwoordde

het oude mannetje, dat hardhoorend bleek te zijn. — „Neen, twee thee”, zeide Willem zeer nadrukkelijk, en de kleine kellner antwoordde met zijn goedgehartigste lachje: „Ja, ja, dat hoorde ik al”. ☒ Terwijl hij ons bediende, bekeek ik hem eens van terzijde. Hij was zeker zeventig, en zoo klein, dor en gerimpeld als een mummie. „Een curieus kereltje”, zei ik eindelijk. — „Ja, en vooral daarom zoo merkwaardig”, antwoordde Willem, „omdat dat manneke het huwelijks-geluk heeft vernietigd van iemand, dien jij ook wel kent”. — „Dan toch zeker een halve eeuw geleden”. — „Neen, verleden jaar zomer. Dat Karel Essels gescheiden is, dat is werkelijk de schuld van den ouwen Dorus. Wanneer men tenminste van schuld kan spreken in zoo’n geval”. — „Kom nou!” ☒ „Luister, dan zal ik je vertellen hoe zich dat heeft toegedragen. In het vorige voorjaar ging Marie Essels, Karels vrouw, twee maanden met een zuster van haar, die ziekelijk was, naar Zwitserland. Karel is, zooals je ook wel weet, een solide jongen, solide in zaken, en in het dagelijksche leven. Maar toen zijn vrouw weg was, verveelde hij zich een beetje. Hij was in die tien jaren van zijn huwelijk nog nooit zoo lang alleen geweest. Het was een mooi voorjaar; op zijn vrije dagen, en ’s avonds, wandelde en fietste hij veel. Maar alleen wandelen en fietsen verveelt ook al gauw. Nu was er bij menschen bij hem in de buurt toevallig een nichtje te logeeren, dat graag wat van de omgeving wilde zien, en daar alleen ook niet zoo toe kwam. Enfin, het ligt voor de hand, dat Karel en dat jonge meisje eerst eens samen gingen wandelen, toen

POTTENBAKKERSWERK UIT TSJECHO-SLOVAKIJE.

HEERSCHERS VAN FERRARA.

Uit het Poolsch van

24)

KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

ERCOLE DE EERSTE *(Vervolg.)*

DE bijgelooovige bevolking van Viterbo was echter lang niet mak, eenige prioren gingen naar Rome en verklaarden den kardinalen, dat de bevolking onder geen beding het vertrek der non zou toestaan en zich tegen alle pogingen haar te ontvoeren met kracht zou verzetten, temeer daar zuster Lucia, zooals zij beweerden, er tegen opzag om naar Ferrara te verhuizen. De aangelegenheid bracht de gemoederen steeds meer in vervoering, daar ook Ercole I, zoowel bij kardinaal d'Este als bij den pauselijken secretaris, Felino Dandei, voortdurend erop aandrong zijn wensch in vervulling te brengen „sino alla desiderata expeditione”. Ercole hield zoo hardnekkig aan, dat hij, om den paus gunstig voor zich te stemmen, hem zoo gauw mogelijk Ferrara's jaarlijksch tribuut zond en overigens het Fiorano, die klaagde, dat men daar voor alles moest betalen „perche' ogni cosa val donari

qua" niet aan geld liet ontbreken. Toen Fiorano bij den paus kwam, om hem het tribuut af te dragen, werd hij met open armen ontvangen; Alexander, verheugd het geld te zien, zeide „quantunque tardi, sempre bene". Terwijl men aldus te Rome aan het werk was, besloot een zekere frater Timoteo uit Modena, in de hoop den hertog aangenaam te verrassen, zuster Lucia op eigen houtje uit Viterbo te ontvoeren, daarbij rekenende op de hulp van haar biechtvader. Maar inplaats van zijn plan ten uitvoer te brengen, bedierf de kloosterling de zaak nog meer, want de biechtvader weigerde nogmaals zijn handen in deze gevaarlijke onderneming te steken. Het geheim lekte uit en algemeen werd aangenomen, dat de hertog van Ferrara wederom gepoogd had de non te ontvoeren. Broeder Timoteo moest de mislukking zijner poging, die hij, zonder daartoe gerechtigd te zijn, uit naam van den hertog waagde, met zijn vrijheid betalen, want hij werd op order van Ercole I door den Ferrarischen inquisiteur in de gevangenis geworpen. Inmiddels was zuster Lucia zelf ongeduldig geworden. Naar verandering hakend, verliet zij met vier bevriende nonnen het klooster en nam haar intrek bij familie in de stad. Zij verklaarde onder geen omstandigheden in Viterbo, waar men haar zooveel verdriet aandeed, te willen blijven en liever te willen sterven, dan naar het door haar verlaten klooster terug te keeren; haar moeder en haar oom verzocht zij echter, den hertog te berichten, dat zij bij haar plan, om naar Ferrara te verhuizen, bleef. In een van haar brieven, taalkundig zeer gebrekkig geschreven, verzekerde zij zelfs den hertog, dat zij tot nu toe gedwongen was in Viterbo te verblijven, dat het echter haar vurigste wensch was, van dit onwetende volk te scheiden, „separarsi da questo populo ignorante". De overheid van Viterbo echter verklaarde, dat zij de halsstarrige non liever zou ombrengen dan haar te laten vertrekken. Fiorano liet echter den moed niet zinken en prikkelde de prelaten door hen te verwijten, dat zij niet genoeg moed en pit bezaten om, zelfs in de onderhoorige landen der Kerk, waartoe Viterbo behoorde, hun wil te doen gelden, en dit nog wel, waar het maar om een vrouw ging, „ad avere una femminuccia". De zaak stond er echter niet bijzonder schitterend voor, want de paus, den vervelenden strijd om de non moede, verklaarde geen geweld voor hare uitlevering te willen gebruiken. Onverwachts kreeg de hertog echter een zeer nuttigen en krachtigen medewerker te Viterbo zelf. De podesta daar ter plaatse, een zekere Antonio, liet namelijk aan Ercole in het geheim mededeelen, dat hij de ontvluchting van zuster Lucia uit Viterbo zou bewerkstelligen, als de hertog hem tot podesta van Ferrara wilde benoemen. De voorzichtige dignitaris wenschte echter het decreet der benoeming vooruit te ontvangen, waarin evenwel het voorbehoud der prestatie opgenomen mocht worden. De hertog ging op zijn voorstel in en liet hem de gewenschte bevestiging ter hand stellen. Van nu af liet de verdere ontwikkeling van het plan niets te wenschen over. De oom uit Narni had met Lucia in een wijngaard een onderhoud en kwam met haar overeen alles voor de vlucht, die op 13 April zou plaats hebben, in gereedheid te brengen. De opperste leiding was in handen van den pauselijken secretaris, Felino Sandei, die naar Viterbo gekomen was om daar tezamen met den podesta de noodige maatregelen te nemen. Het plan is dan ook schitterend geslaagd. De non werd in een groote mand onder groenten en waschgoed verstoppt, de mand op den rug van een muilezel geladen en toevertrouwd aan een omgekochten drijver, die den kostbaren last buiten de stad bracht en behouden te Narni in het huis der moeder van de non afleverde. De hertog, verwittigd, dat zuster Lucia zich reeds te

Narni bevond, liet haar onmiddellijk door een gewapend escorte afhalen en kreeg aldus zijn non eindelijk te Ferrara. Degene, die zich het gelukkigst over dat resultaat gevoelde was waarschijnlijk frater Timoteo, die door den hertog op vrije voeten gesteld werd en tot belooning voor de in de gevangenis doorstane ongemakken een getuigschrift kreeg, dat hij in den kerker zich gedragen had, zooals een monnik betaamt. Zuster Lucia werd volgens belofte van Ercole aan het hoofd van een nieuw klooster geplaatst, zij liet zelfs haar biechtvader, Christoforo da Viterbo, te Ferrara komen, maar was op haar nieuwe post toch niet gelukkig; zooals wij zullen zien, verlangde zij dikwijls terug naar haar vroeger klooster. Ercole was echter met den mystieken schijn, die Lucia op Ferrara zou werpen, nog niet tevreden, immers, hij wenschte later ook nog zuster Colomba te Ferrara te hebben, die beroemd was, „omdat zij slechts van het H. Sacrament leefde, die haar door een engel uit den hemel gebracht werd". Hij heeft ook deze „wonderdadige" vrouw te Ferrara laten komen. Zoo als wij reeds gezegd hebben, streefde Ercole er naar de geestelijke orden uit te breiden en de rekeningen van het hof wijzen groote bedragen aan, welke daarvoor werden besteed. Uit de provisiekamers van het hof zond men haast dagelijks naar de

kloosters onnoemelijk veel visch, groenten, rookvleesch, kaas, koek, suikergoed en confituren. De kloosterlingen werden door de goede behandeling zoo veeleischend, dat b.v. tijdens de huwelijksfeesten van Alfonso en Anna Sforza ook de Frati di Santo Spirito hun eigen carnaval wilden hebben, „ad cio possiamo etiam noi fare lo nostro carnevale", waartoe zij zich tot het bestuur van het hof wendden. In dezelfde mate als men jegens de kloosters vrijgevig was, werd de werkelijke arme en behoeftige bevolking uitgezogen. Als men geen belasting kon betalen, werden zelfs ledikanten en bedden verbeurd verklaard. Zoo werd op den huwelijksdag van Isabella d'Este, dank zij de algemeene vreugde, een armoedzaaiër, die wegens achterstalligheid in het betalen van belasting opgesloten was, vrijgelaten zelfs met teruggave van zijn in beslag genomen ledikant; toen echter de feesten voorbij waren,

werd het ledikant naar de fiscale magazijnen teruggebracht. Ercole had een zekeren bijgeloovigen angst voor geestelijken en voornamelijk voor diegenen onder hen, van wie hij overtuigd was, dat zij bovennatuurlijke kracht of een profetische geest bezaten. Aan dezen gemoedstoestand van Ercole is dan ook diens vriendschappelijke betrekking met Savonarola te danken: deze toch had op nog jeugdigen leeftijd het Ferrarische hof verlaten en vervloekt, met de woorden: „Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum". Toen, het was in 1472, schreef hij de gedenkwaardige canzone „De ruina mundi", waarin hij met groote verontwaardiging spreekt over den zedelijken achteruitgang in de kringen van dit hof. „Gelukkig hij, die van roof leeft en zich met vreemd bloed voedt!" was het resultaat zijner beschouwingen over de wereld, waarin hij leefde:

Felice ormai chi vive di rapina!
E chi dell' altrui sangue più si pasce.

Niettemin waren de betrekkingen tusschen Ercole en den later almachtigen monnik te Florence, wonderlijk genoeg, bijzonder vriendschappelijk. De hertog van Ferrara echter had dikwijls politieken steun noodig van Savonarola en was buitendien zeer gesteld op diens genegenheid, uit vrees voor den met hooge geestesgaven bedeedden man.

(Slot volgt.)

Foto C. Steenbergh.

MONNIKSGIEREN IN „ARTIS".